

KERESZTES ÁRPÁDNÉ

Szegedi

A nyelvtani gyakorlatok és az életkori sajátosság

Mint tudjuk, a korszerű orosz nyelvoktatásban a lexika, grammatika és fonetika szoros kapcsolatban van. A nyelvtan tanítása nem öncélúan és nem önállóan folyik, hanem az idegen nyelv kommunikatív és informatív használatának érdekében, s a nyelv többi komponensével szerves kapcsolatban.

Egy év alatt egy-egy osztályban 250 lexikai egységet és a Tantervben meghatározott nyelvtani anyagot igyekszünk elsajátítani. Vajon a szókincs vagy a nyelvtan tanítása okozza a nehézséget?

5. osztályban a tanulók 90%-a
6. osztályban a tanulók 53%-a
7. osztályban a tanulók 62%-a
8. osztályban a tanulók 43%-a a nyelvtant találja nehezebbnek.

A nyelvtantánítás feladata a nyelvtanulási folyamat optimalizálása a tudatosítás és gyakorlás, az ismeret és tevékenység dialektikus egységének megvalósítása útján.

A szótanulás memoriális feladat. A grammatika tanulásra operatív, intellektuális tevékenység, sajátos műveletek végrehajtását igényli. Ezért a nyelvtan tanításával kapcsolatban a metodika fő feladata azoknak a leghatékonyabb, legracionálisabb eljárásoknak megtalálása, amelyek megtanítyják a tanulókat a grammatikai műveletek gyors és hibátlan elvégzésére. A folyamatos és helyes beszédkézség kialakítása érdekében feltétlenül szükséges, hogy az alapvető nyelvtani ismeretek – a céltudatos gyakorlás során – jártassággokká, készségekké váljanak. Mivel az alapvető nyelvtani szerkezetek száma – a tantervi minimum keretében – véges, ez az automatizálás lehetséges, legalábbis mint elérhető cél felé kell törekednünk. A nyelvtani elemek tudatos, gyakorlati elsajátítása eszköz a spontán beszéd kialakításához, amikor a figyelmet már a mondanivalóra koncentrálnálhatjuk.

A nyelvtantánítás során fokozott figyelmet kell fordítanunk a kontrasztivitás elvének alkalmazására, a nyelvtani anyag súlypontosására. A magyar tanulók számára ugyanis a magyarból hiányzó, az oroszban meglévő nyelvtani jelenségek, a két nyelv közötti szerkezeti eltérések okozzák a legnagyobb problémát.

Felmérés alapján az 5. osztályosok a melléknévi jelző nemben, számban való egyeztetését a jelzett szóval találják a legnehezebbnek, a 6., 7. és 8. osztályosok egyhangúan a főnévragozást és az előjárók használatát.

A nyelvtantánításnak csak a harmadik fázisáról, az új nyelvtani ismeret gyakorlatban való alkalmazásáról szeretnék szólni. A különböző nyelvtani gyakorlatok igen fontos szerepet játszanak az idegen nyelv tanításában. Mai nyelvoktatásunk – az otthoni elmélyítő gyakorlás fontosságának hangsúlyozása mellett – előtérbe helyezi az iskolában végzett szóbeli és írásbeli gyakorlatokat.

Az idegen nyelvek tanulása különösen erős kitartást és aprólékos munkát igényel. 10–14 éves gyermekekről van szó. Életkori sajátosságaik ismerete és figyelembevétele munkánk eredményessége szempontjából igen fontos, sőt döntő is lehet. A motiváció hajtóerejére állandóan szükség van.

A gyermekek életeleme a játék, a mozgás. Ha a gyakorlatokat életszerű szituációban, játékos formában végeztetjük, akkor a tanuló figyelme, aktivitása ugrásszerűen emelkedik. Hiszen ott van előtte a közeli cél: lehet játékvezető, nyerhet a csapata, szerezhet piros pontot, korongot, ötöst is. Az érdemjegynél azonban most fontosabb számára az, hogy a tanítási órán játszhat, nevet, izgulhat, győzhet.

A nyelvtani ismeretek gyakorlására sok változatos játékot, versenyt, vetélkedőt találhatunk ki. Az életszerű szituáció megteremtése az 5. osztály elején magyar nyelven, később oroszul történik.

A következőkben csak néhányat szeretnék ismertetni éppen azokból a játékokból, amelyek célja a tanulók által nehéznek talált nyelvtani anyag gyakoroltatása.

1. *Találd ki!*

Éváéknál este valaki tejet iszik vacsorára. Éva mint játékvezető kérdez, a többiek találgatják, hogy ki issza a tejet. Aki kitalálta, az a következő játék vezetője. (Jó alkalom már az 5. osztály elején a helyes intonáció játékos gyakoroltatására.)

Misi eldugta a ceruzáját az osztályban. Hol a ceruza? – kérdezi Misi. A tanulók igyekeznek minden lehetséges helyet megjelölni a „v” és „na” előjárószó használatával.

Mit csinálok otthon? – kérdezi a játékvezető. A többiek egyes szám 2. személyben sorolják a tanult igéket. Aki kitalálta, párt választ maga mellé. Mit csinálunk az udvaron? – kérdésre folyik a találgatás most már többes szám 2. személyben.

Pistiék új lakásba költöztek, sok új holmit is vettek. Mi új a lakásban? – kérdezi Pisti. A tanulók figyelmesen egyeztetik a melléknévi jelzőt, mert csak hibátlan választ fogadunk el.

Gyuri jó úttörő. Kinek segít ma? – kérdezi a játékvezető.

A család otthon van. Egy könyv fekszik az asztalon. Anna szeretné a helyére tenni, ezért kérdezi: ez kinek a könyve? Ő már tudja, találjátok ki ti is! (A válaszokban a tanulók szorgalmasan gyakorolják a számukra olyan nehéz orosz birtokviszony kifejezését.)

2. *Képes rejtvények*

Applikációs figurákból, rajzokból változatos rejtvényeket állíthatunk össze az előjárószók és a főnévragozás gyakorlására. A vastáblán például ez látható: a szobában karrósszékekben ül a nagymama, és előtte a szőnyegen fekszik a macska. Kérdés: Hol fekszik a macska?

Az apa az iskola udvarán egy fa alatt áll, és beszélget a tanárral. Kérdés: Hol és kivel beszélget az apa?

A felsőbb osztályok számára összetettebb feladatokat készíthetünk. Eseménysort ábrázolunk applikációs figurákkal, vagy kivetítünk grafoszkóppal. A tanulók a bejelölt előjárószók felhasználásával mesélik el a történetet.

3. *Titkosírás*

Olyan levélszöveget vetítünk ki, amelyben a főnevek szótári alakban szerepelnek, vagy hiányoznak az előjárószók. A levél szövegét meg kell fejteni és helyesen leírni. A jobb tanulók rövid választ írnak a titkosírással írt levélre.

4. *Kifejezés-totó*

Totószelvényeket osztok ki a tanulóknak, mindegyiken 12 + 1 magyar kifejezés szerepel. Az orosz megfelelőikben a főnévragozásról és az előjárószók használatáról adnak számot. A helytelen megoldásokat kihúdom. A következő órán minden tanuló

maga számlálhatja össze, hogy hány találat van, és megállapíthatja, hogy mennyit ér a szelvénye. (1–2 találat: elégtelen, 3–4 találat: elégséges, 5–7 találat: közepes, 8–10 találat: jó, 9–12 találat: jeles, 12 + 1 találat jeles dicsérettel.)

Egy tanuló a táblánál oldja meg az osztály hasonló kérdéseit, választott pontozója a táblára rajzolt szelvényen +, – jelekkel jelzi a találatokat. Az osztály együtt izgul a versenyzővel. A 12 találatost mindig meg is tapsolják.

5. Csapatversenyek

Felmutatok egy előjárósztót és egy applikációs figurát. A csapatkapitány húz egy számot. A csapat ilyen számú tagja mondatot szerkeszt az ábrázolt kifejezés felhasználásával. A megoldást pontozzuk, néhány forduló után megállapítjuk az eredményt.

Egy számot és egy applikációs figurát mutatok fel. A számnév után megfelelő számban és esetben kell a főnevet mondani, vagy a személy életkorát kell kifejezni.

Végezetül szeretnék szólni a paradigmák legabsztraktabb ábrázolásáról, a sematikus táblázat készítéséről. Ez a lexikától függetlenül mutatja be a formai változásokat, a figyelmet így a formai változás lényegére koncentrálja. A 6. osztályban, amint megtanultuk a hímnemű kemény tövű főnevek ragozását, elkészítjük a táblázatot, majd bevezetjük mindazt, amit már tudunk. Horizontálisan; az I., II. és III. ragozáshoz tartozó főnevek és a melléknévek végződéseit egyes szám és többes szám alanyesetben. Vertikálisan: az esetek kérdőszavát, a tanult előjárósztókat és a hímnemű keménytövű főnevek esetvégződéseit. A továbbiakban 3 éven át folyamatosan töltjük ki a rovatokat. Igen sokszor közösen gyakorolunk. A táblázaton a tanuló maga előtt látja az egész főnév- és melléknévragozási rendszert horizontálisan és vertikálisan a tanult előjárósztókkal együtt. Ismételten megfigyelik és megállapítják a tanulók a rendszerben mutatkozó törvényszerűségeket, azonosságokat és különbözőségeket. Megtanulnak igen gyorsan tájékozódni a rendszerben, és megszokják, hogy otthoni munkájuk helyességét mindig ellenőrizték a táblázat alapján.

A tanult nyelvtani anyag elemi fokú rendszerezése során a tanulók némi fogalmat kapnak az orosz nyelv rendszeréről. Ennek nagy általánosan képző jelentősége is van, és hozzájárul ahhoz, hogy „képesek legyenek a tanulók iskolai tanulmányaik befejezése után nyelvi tudásukat önállóan továbbfejleszteni, általános és szakmai műveltségük növelésére felhasználni”. (Tanterv.)

IRODALOM

1. *Balogh István*: Az orosz nyelv oktatásának elméleti és gyakorlati alapjai. Budapest, 1958.
2. *Banó István*: A kontrasztivitás elve és annak gyakorlati felhasználása az idegen nyelvek oktatásában. INYT, 1970. 3. sz.
3. *Jubász János*: Automatizálás vagy tudatosítás? INYT, 1966. 3. sz.
4. *Krammer Jenő*: Életkor és nyelvtanítás. INYT, 1966. 3. sz.
5. *Tálaszi Istvánné*: A nyelvtan tanítása. Az orosz nyelv oktatásának metodikája. Tankönyvkiadó Bp., 1972.

